

**СОСУДИСТЫЕ РАСТЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО
ПАРКА «ПРИПЯТСКИЙ» / В.И. Парфенов,
Д.В. Дубовик, Т.Н. Клакоцкая и др.; под ред.
В.И. Парфенова. — Минск: Белорусский дом
печати, 2009. — 208 с.**

Національний парк «Прип'ятський», площа якого нині становить 83, 7 тис. га, є однією з найбільших природно-заповідних територій Полісся. Вивчення його флори є, без сумніву, надзвичайно важливим завданням. Незважаючи на те, що парк (тоді ще в статусі заповідника) створений у 1969 р., досі не було повної, ґрунтової праці про склад його флори, хоча публікацій щодо окремих груп рослин є вже чимало. Значна частина їх з'явилася останнім часом.

Зрозуміло, що виникла потреба в оновленні та узагальненні відомостей про флору цієї території.

Територія парку дійсно є унікальною. Із рецензованої книги читач дізнається, що ідея заснування заповідника на цій ділянці належить польському академіку В. Шаферу. Нині важливим аргументом на користь його створення у межиріччі Горині та Сдвиги є наявність тут найбільших у Поліссі добре збережених болотних масивів, які належали князю. Взимку тут зрідка влаштовували полювання, а в інші пори року угіддя князя суворо охоронялися. На початку 1940-х років фактично вже була підготовлена наукова база для створення заповідника між Горинню і Сдвигою. Однак здійсненню цього завадила Друга світова війна та повоєнні проблеми, тому Прип'ятський державний ландшафтно-гідрологічний заповідник заснували тільки в 1969 р., спочатку на площі 61,5 га. Українським читачам буде цікаво дізнатися, що спершу білоруський заповідник був названий «Поліський». Але, оскільки заповідник із такою назвою готувався до оголошення в Українському Поліссі, досягли згоди про те, що білоруський матиме назву «Прип'ятський». Поліський природний заповідник у Житомирській області України створений у 1968 р. Нині національний парк «Прип'ятський» підпорядкований Управлінню справами Президента Республіки Білорусь і є багатопрофільною установою.

Рецензована монографія обсягом 208 с. складається зі вступу та шести розділів, а також списку літератури. Вступними розділами є короткий історичний нарис динаміки лісової рослинності, історія створення та розвитку парку, характеристика його природних умов, історія вивчення флори та рослинності.

Безперечно, основним є розділ 5 — «Анотований список флори судинних рослин національного парку “Прип'ятський”», який займає більше 150 с. монографії. Він містить коротку характеристику 1073 видів флори парку.

Анотований список видів рослин парку «Прип'ятський» складений на основі даних гербаріїв Інституту експериментальної ботаніки ім. В.Ф. Купревича НАН Білорусі (MSK), Гомельського державного університету ім. Ф. Скорини (HM), національного парку «Прип'ятський» (TU), одного з авторів — Т.М. Клакоцької,

результатів польових досліджень співробітників лабораторії флори та систематики Інституту експериментальної ботаніки НАН Білорусі, а також монографії з урахуванням гербарних матеріалів Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (КШ), Ботанічного інституту ім. В.Л. Комарова РАН (LE) та ін.

В анотованому списку порядок розміщення таксонів на рівні відділу, класу та родини відповідає системі А.Л. Тахтаджяна. Послідовність родів і видів у родинях наведена за латинським алфавітом. Такий порядок характеристики видів потребує покажчика, якого в книзі бракує. Це утруднює роботу з монографією.

Для кожного таксона наведені латинська та російська назви. Не викликає зауважень послідовність і зміст характеристики видів: вони глибоко обмірковані. Після назви рослини наводиться її еколого-ценотична приуроченість. Конспект дає чітке уявлення про частоту трапляння кожного конкретного виду на території парку за такою шкалою: дуже часто, часто, достатньо часто, нерідко, досить рідко, рідко, дуже рідко. До того ж, автори монографії узагальнили наявні відомості про особливості просторової структури популяцій видів судинних рослин, вказали характер поширення кожного виду: щільними групами, пухкими, невеликими, дисперсними групами, поодинокими екземплярами. Для деяких видів простежені їхні динамічні тенденції; наприклад, для *Salvinia natans* (L.) All. зроблена примітка, що вид нерідко вільно дифундує по р. Прип'яті на всьому її проміжку в межах національного парку. Для рідкісних видів і созофітів вказані конкретні місцезнаходження.

Схвальним є те, що автори книги наводять місцезнаходження видів, виявлених поблизу досліджуваної території, прогнозуючи зростання їх на території парку. Наприклад, *Monogynella lupiniformis* (Krock.) Nadač et Chrtek (*Cuscuta lupuliformis* Krock.) знайдений за межами національного парку, але автори передбачають зростання його в межах нижньої течії р. Прип'яті.

Книга містить значний елемент новизни флористичних даних. В анотованому списку є критичні коментарі до знахідок окремих видів, здійснених попередніми дослідниками флори національного парку. Наводяться відомості про знахідки гібридів. Деякі види виявлені на природно-заповідній території вперше. Так, *Stellaria subulata* Voeber ex Schlecht. і *S. pallida* (Dumort.) Pire автори вперше наводять для флори Білорусі.

Анотований список судинних рослин є цінним матеріалом для моніторингу процесу синантропізації флори парку «Прип'ятський» і Полісся в цілому, а також дає можливість прогнозувати поширення адвентивних видів на прилеглі території. До списку увійшли не лише 118 адвентивних видів, які з'явилися в регіональній флорі після 1600 р., а й 76 видів, що є інтродуцентами і нині трапляються лише в культурі та не мають тенденції до натуралізації. До них належать польові городні культури та декоративні види — такі, як буряк, морква, гарбуз, гречка, огірок, кабачки, квасоля, горох, персик, півонія, жоржини, хризантеми тощо. Не зовсім зрозумілим є введення цих видів до загального списку рослин національного парку. Натомість бажано було б дати повнішу інформацію про рідкісні види рослин парку «Прип'ятський», що підлягають охороні.

Для деяких видів рослин вказано «охраняемое». Проте це стосується лише видів, занесених до «Червоної книги Білорусі». Не відзначені види міжнародної охорони; ті, що ввійшли до списку рослин і грибів, які відповідно до «Червоної книги Білорусі» (2005) потребують «профілактичної охорони». Тому без помітки «охраняемое» залишилися такі, безумовно, рідкісні види, як *Pulsatilla patens* (L.) Mill., *Drosera anglica* Huds., *Goodyera repens* (L.) R. Br., види роду *Dactylorhiza* та ін. Неподалік національного парку «Прип'ятський» є декілька природно-заповідних територій України, насамперед «Рівненський» і «Поліський» заповідники. Місцезнаходження деяких рідкісних видів рослин, передусім болотних, там найближчі до Прип'ятського парку. Значна інформація про них наведена в монографії «Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона» (2006). Ботанікам України і Білорусі, які працюють в одному природному регіоні — Поліссі, варто враховувати знахідки, відокремлені насправді лише адміністративними кордонами. Наприклад, автори вказують, що для м. Турова та с. Хвоєнська наводився *Listera cordata* (L.) R. Br., але, вірогідно, помилково, оскільки немає гербарних даних. Дійсно, на карті цього виду в «Червоній книзі Білорусі» (2005) його місцезнаходжень поблизу Прип'ятського парку немає. Проте в Україні, на півночі Житомирщини, на лісовому сфагновому болоті на Словечансько-Овруцькій височині цей вид зростає (Андриєнко, Попович, Прядко, Ботанический журнал, 1984, № 7).

Серед видів, які наводяться в анотованому списку, є низка рідкісних, котрі потребують регіональної охорони на Поліссі, насамперед *Teesdalia nudicaulis* (L.) R. Br., *Pyrola chlorantha* Sw., *Rhododendron luteum* Sweet, *Utricularia intermedia* Hayne, *U. minor* L., *Sparganium natans* L. (*S. minimum* Wallr.) та ін. Така інформація також була б корисною для читачів.

Цікавим і змістовним є шостий розділ — «Короткий аналіз флори», де наводяться таксономічна структура флори парку, спектр провідних родин, провідні родини. У цьому розділі значна увага приділена збагаченню флори національного парку адвентивними, зокрема інвазійними, видами. Порівнюючи флору національного парку «Прип'ятський» із флорою інших природно-заповідних територій поліської частини Білорусі та Білоруського Полісся, автори книги зауважують, що флора парку «Прип'ятський» є досить типовою для Білоруського Полісся. Проте в цьому парку завдяки місцевим мікрокліматичним, орографічним, гідрологічним, едафічним умовам виявлена група видів, місцезнаходження яких у межах Білорусі відомі лише для цієї природно-заповідної території.

Шкода, що не вказані автори розділів, оскільки до авторського колективу входить шість осіб.

Загалом же монографія «Сосудистые растения национального парка "Припятский"» свідчить про успішну інвентаризацію флори судинних рослин парку і є основою для організації моніторингу фіторізноманіття цієї природно-заповідної території, а також оптимізації созотехнічних заходів і здійснення подальших наукових досліджень.

Т.Л. АНДРІЄНКО, О.В. ЛУКАШ